

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

A. Lukijanchuk,
postgraduate student of the Interregional Academy of Personnel Management

STATE REGULATION OF REPRODUCTION OF RESOURCE POTENTIAL AGRICULTURAL SECTOR

Зазначено, що ресурсний потенціал як система розташовується в деякому середовищі, яку можна розділити на дві складові — фізичне середовище (географічне розташування, клімат, споживачі, партнери, конкуренти та ін.) і абстрактне середовище (правова система, традиції і норми поведінки, рівень освіти та ін.). Визначено, що закономірністю, властивою державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору, є адитивність. Вона полягає в поведінці об'єкта, що складається із сукупності частин, абсолютно не пов'язаних між собою; тут зміна в кожній частині залежить тільки від самої цієї частини. Таку властивість називають фізичною адитивністю, незалежністю, відокремленістю. Обґрунтовано, що ефективна реалізація державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору нерозривно пов'язані з функціонуванням і розвитком АПК. Ця обставина не тільки визначає її цільове призначення та основні параметри, але і динамічні характеристики. А отже, необхідні регулярний аудит ресурсного потенціалу в цілому та його основних компонент, коригування цілей і забезпечення реалізації його функціонального призначення, адекватні безперервно мінливих умов і вимог. Визначено, що специфіка формування державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору полягає, крім галузевих структурних характеристик, і в особливостях управління процесами його формування, розвитку, відтворення і реалізації. Формування і використання деяких його компонент являє собою керовані процеси, інших — некеровані, третє — умовно керовані в силу природно-штучного характеру досліджуваної нами системи. Розроблено структуру бюджетної підтримки розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору.

It is noted that the resource potential as a system is located in a certain environment, which can be divided into two components: the physical environment (geographical location, climate, consumers, partners, competitors, etc.) and the abstract environment (the legal system, traditions and norms of behavior, the level of education etc.). It is determined that the regularity inherent in the state regulation of the development of the resource potential of the agrarian sector is additivity. It consists in the behavior of the object, consisting of a set of parts that are not completely interconnected; here the change in each part depends only on this part. This property is called physical addiction, independence, isolation. It is substantiated that effective implementation of the state regulation of the development of the resource potential of the agrarian sector is inextricably linked with the functioning and development of agro-industrial complex. This circumstance not only determines its intended purpose and basic parameters, but also dynamic characteristics. Consequently, a regular audit of the resource potential as a whole and its main components is necessary, adjusting the goals and ensuring the realization of its functional purpose, adequate to continuously changing conditions and requirements. It is determined that the specificity of the formation of state regulation of the

development of the resource potential of the agrarian sector is, in addition to the structural characteristics, and in the peculiarities of the management of the processes of its formation, development, reproduction and realization. Formation and use of some of its components are managed processes, others — unmanaged, and the third — conditionally driven by virtue of the natural and artificial nature of the system under study. The structure of budget support for the development of the resource potential of the agrarian sector has been developed.

Ключові слова: державне регулювання, відтворення ресурсного потенціалу, аграрний сектор, аудит, цільове призначення, агро-промисловий комплекс.

Key words: state regulation, reproduction of resource potential, agrarian sector, audit, purpose, agro-industrial complex.

ВСТУП

Більшість вчених розглядає державне регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору як складну безперервно відтворюється систему, елементами якої є всі його ресурсні компоненти (природний, трудовий, фінансовий, підприємницький, інформаційний, матеріально-технічний, технологічний, інституційний). А зв'язки між ними визначаються соціальними, економічними, політичними, інфраструктурними та іншими факторами, що зумовлюють функціонування і розвиток аграрного сектору.

Такий підхід означає, що ресурсний потенціал як система розташовується в деякому середовищі, яку можна розділити на дві складові — фізичне середовище (географічне розташування, клімат, споживачі, партнери, конкуренти та ін.) і абстрактне середовище (правова система, традиції і норми поведінки, рівень освіти та ін.) [1, с. 23]. Фізичне середовище в нашому випадку багато в чому визначається регіональною приналежністю сільського господарства. Хоча і абстрактна середовищу також в значній мірі залежить від регіональних умов — соціальних і господарських. Хоча в умовах глобалізації дослідження ресурсного потенціалу регіональними рамками навряд чи можливо і методично доцільно.

Сама ж система ресурсного потенціалу аграрного сектору країни є обмеженою, хоча і досить складною, системою. Зазначені обмеження диктуються насамперед, природно-кліматичними і соціально-демографічними умовами ведення сільського господарства.

Складна єдність процесів взаємодії досліджуваної нами системи з середовищем в теорії систем визначається сукупністю різноманітних різнорівневих комунікацій і відповідає, відповідно, системної закономірності комунікативності, одним з аспектів реалізації якої є формування певної ієрархії систем. Система державного регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору не ізольована від інших систем, але пов'язана безліччю комунікацій з навколишнім середовищем, яка представляє собою складне і неоднорідне освіту, що містить: надсистему (систему більш високого порядку, що задає вимоги і обмеження даній системі); елементи або підсистеми (нижчележачі, підвідомчі системи); системи одного рівня з даною. Така складна єдність

системи із середовищем названа закономірністю комунікативності. У нашому випадку мова йде про ієрархічну структуру ресурсного потенціалу аграрного сектору. Зокрема можна розглядати рівні світ-країна-регіон-місто-підприємство. Слід також розглядати закономірність комунікативності і в напрямі "всередину" досліджуваної системи ресурсів по відношенню до її підсистем і компонентів. Роль комунікативної складової в процесах функціонування і розвитку ресурсного потенціалу нині стрімко зростає. Це пов'язано зі згадуваними вище процесами глобалізації, зокрема зі вступом до Світової організації торгівлі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Багато відомих іноземних та вітчизняних науковців присвячують власні праці дослідженню питань державного регулювання аграрного сектору та його покращанню. Серед закордонних дослідників слід окремо виділити Е. Вайнінга, Д. Веймера, Д. Кейнса, Ф. Кене, К. Маркса, А. Маршала, Д. Рикардо, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Фрідмана, П. Хейне, Ф. Хайска, Й. Шумпетера, а також інших відомих економістів. На думку багатьох вітчизняних учених, серед яких В.Я. Амбросов, Л.І. Михайлова, О.В. Ульяновченко, А.М. Стельмашук, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, П.І. Гайдуцький, Б.Й. Пасхавер та ін., незважаючи на тривалий період реформ в аграрному секторі України, застосовані інструменти державної підтримки розвитку аграрного сектору виявилися неефективними, причому як внутрішні, у вигляді різноманітних способів державного регулювання, так і зовнішні, які використовувалися в межах торговельно-економічних відносин із зарубіжними країнами.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз державної підтримки аграрного сектору України і обґрунтування напрямів удосконалення та оптимізації механізмів державного регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Емерджентність (від англ. Emergence — виникнення, явище нового) — це виникнення в системі нових

Рис. 1. Системні аспекти формування, використання та відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору

інтеграційних якостей, не властивих її компонентів. Емерджентність є однією з форм прояву діалектичного закону переходу кількісних змін у якісні (про те, що об'єднання елементів створює нову якість, людство знало давно, ще з часів Аристотеля). З цієї закономірності випливає важливий практичний висновок: неможливо передбачити властивості системи в цілому, розбираючи і аналізуючи її по частинах [2, с. 236].

Емерджентним ефектом системи державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору полягає в забезпеченні сприятливих умов для сталого функціонування і розвитку аграрного сектора економіки регіону (країни, підприємства). Параметри розглянутого ресурсного потенціалу аграрного сектора визначаються, з одного боку, природними і соціально-економічними умовами господарювання — внутрішніми і зовнішніми, а з іншого — цільовими установками розвитку аграрної економіки країни, регіону, муніципального освіти, підприємства. Особливо слід згадати значимість агропродовольчого виробництва, а отже, і відповідного ресурсного потенціалу для життєзабезпечення соціуму.

Цілісність будь-якої системи виникає завдяки зв'язкам в системі, які здійснюють перенесення властивостей кожного елемента системи до всіх інших елементів. Завдяки абсолютно жорстким зв'язкам така система

може перебувати тільки в одному стані. Абсолютно жорсткі зв'язки припускають передачу властивостей від елемента до елемента без втрат, тоді вплив на будь-який елемент системи тотально відіб'ється у всіх елементах і в системі в цілому. У реальних системах зв'язки між елементами не є абсолютно жорсткими, через що система може перебувати в кількох станах. У цьому випадку вплив на елемент системи відіб'ється у всіх елементах і в системі в цілому, але з таким собі "загасанням". Наслідком цілісності є наявність побічних ефектів як позитивних, так і негативних. Властивість цілісності проявляється в тому, що впливу або зміни в одній або декількох компонентах неминуче відбиваються в тій чи іншій мірі і на стані інших компонент [3]. Це вказує на особливу значущість структурних характеристик ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки.

Закономірністю, властивою державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору, є адитивність. Вона полягає в поведінці об'єкта, що складається із сукупності частин, абсолютно не пов'язаних між собою; тут зміна в кожній частині залежить тільки від самої цієї частини. Таку властивість називають фізичною адитивністю, незалежністю, відокремленістю. Якщо зміни в системі представляють собою суму змін в її окремих частинах, то така поведінка називається відокремленою. Властивість фізичної адитивності про-

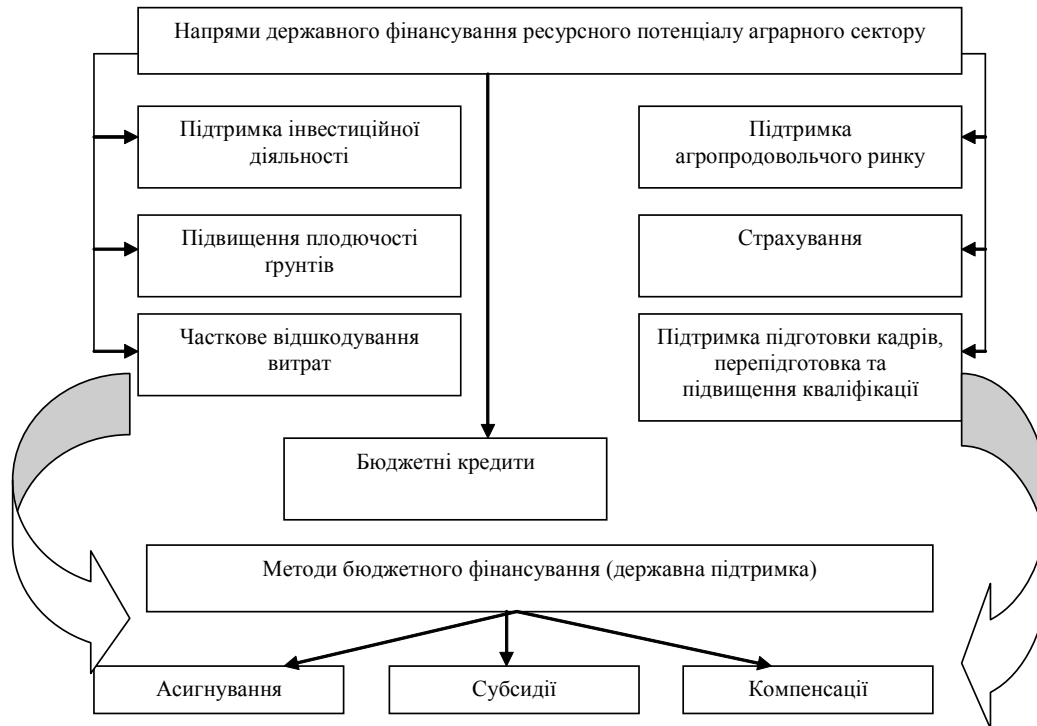

Рис. 2. Структура бюджетної підтримки розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору

являється у системи, як би розпалася на незалежні елементи. У цьому крайньому випадку, коли ні про яку систему говорити вже не можна, ми отримуємо деяку вироджену систему [4, с. 9].

Таким чином, досліджуваний нами системний об'єкт, як соціально-економічна система, в значній мірі може бути віднесено до розряду штучних систем, точніше, природно-штучних (або природно-штучних). А значить, при її формуванні та відтворенні слід керуватися такими принципами: орієнтація на природні умови господарювання; соціальна відповідальність і значущість; функціональна визначеність; вдосконалення структури і процесів; облік факторів зовнішнього середовища; ефективність функціонування; постійний аналіз стану і тенденцій розвитку для забезпечення превентивного характеру управління.

Ефективна реалізація державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору нерозривно пов'язані з функціонуванням і розвитком АПК. Ця обставина не тільки визначає її цільове призначення та основні параметри, але і динамічні характеристики. А отже, необхідні регулярний аудит ресурсного потенціалу в цілому та його основних компонент, коригування цілей і забезпечення реалізації його функціонального призначення, адекватні безперервно мінливих умов і вимог [5].

Специфіка формування державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору полягає, крім галузевих структурних характеристик, і в особливостях управління процесами його формування, розвитку, відтворення і реалізації. Формування і використання деяких його компонент являє собою керовані процеси, інших — некеровані, третє — умовно керовані в силу природно-штучного характеру досліджуваної нами системи. Тобто тут слід говорити про параметри функціонування та управління системою аграрного ре-

сурсного потенціалу як "сукупності умов, що характеризують режим роботи системи" [6], можливості та обмеження управління, обумовлених зовнішніми і внутрішніми умовами системи аграрних ресурсів. Причому ці умови істотно варіюють в просторі і в часі. Частина обмежень є базовими (глобальними) — природні та соціально-демографічні. Інші не є настільки жорсткими і в певному сенсі мають локальний характер (кадри, технології, фінанси та ін.).

Основні системні аспекти формування державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору, на нашу думку, можна представити в наступному вигляді (рис. 1).

У єдиний процес їх об'єднують три взаємопов'язані і взаємообумовлені стадії: формування, використання і відтворення ресурсного потенціалу.

Саме їх послідовна і ефективна реалізація дозволить найкращим чином здійснювати функціонування аграрного сектора країни. Управлінські впливи на систему ресурсного потенціалу аграрного виробництва на рівні держави, регіону, муніципалітету, підприємства мають, на наш погляд, три основні аспекти [7, с. 64]. Перший полягає в їх фактоутворюючому впливі.

Тобто мова йде про управління за допомогою формування відповідного середовища (зовнішнього та внутрішнього). Це можна віднести і до політичного компоненту, і фінансовому, і до екологічному, і до інших. Другий — власне ресурсоутворюючий. Тут слід зазначити знову, що формування не всіх факторів аграрного виробництва є керованим, наприклад, природно-кліматичний фактор. Частина зазначених процесів є частково керованою, зокрема це можна віднести до земельних ресурсів в їх якісному і кількісному аспектах. І, нарешті, третій — це реалізація ресурсного потенціалу.

Адже навіть оптимальний ресурс марний без належного його використання. Тут ми спостерігаємо двосто-

ронній процес — структура і масштаби виробництва задають параметри ресурсного потенціалу, а потенціал, в свою чергу, визначає можливості виробництва [8, с. 141]. Тобто мають місце відносини типу "попит-пропозиція". Відзначимо, що ця схема може бути застосована для всіх ієрархічних рівнів аграрного сектора — від загальнодержавного до рівня конкретного сільськогосподарського підприємства.

Безпосередньо державне фінансування аграрного сектора України структуровано, як показано на рисунку 2. Напрями фінансування з метою підтримки товаровиробників задаються економічної і технологічної специфікою галузі і покликані охопити ключові сегменти господарської діяльності одержувачів.

ВИСНОВКИ

У зв'язку зі складністю і багатогранністю досліджуваних об'єктів і процесів тепер розглянемо більш детально системні аспекти державного регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору. В першу чергу слід вести мову про утворення державного регулювання ресурсного потенціалу аграрного сектору з необхідним (і можливим) емерджентним ефектом, як необхідної умови сталого розвитку агропромислового комплексу. І хоча методологічні питання цілеспрямованого отримання такого заданого ефекту нині не досліджені в необхідній мірі, на наш погляд, певною мірою можна і потрібно управляти відповідними процесами. При цьому обов'язково слід брати до уваги ту обставину, що принципово не слід виходити лише з адитивного підходу до формування системи ресурсів, а також обов'язково враховувати неоднакову пріоритетність і значимість різних видів ресурсів.

Ми маємо на увазі ті види ресурсів, без яких у принципі неможливо сільськогосподарське виробництво, такі як земля, праця, капітал. Вони, по суті, формують властивість робастності (нечутливості до малих відхилень від припущень) системи, тобто забезпечують її функціонування навіть при деякому ослабленні окремих елементів. Виконання цієї умови вимагає деякої функціональної надмірності зв'язків між елементами ресурсного потенціалу. Однак надмірна надмірність знижує ефективність функціонування системи, бо фактично "заморожує" деяку частину ресурсів, а отже, необхідний певний баланс між дотриманням вимог стійкості та ефективності системи ресурсів. Ця ситуація ускладнюється ризиковим характером аграрного сектора.

При цьому слід зазначити, що за емерджентним ефектом неминуче "стягується плата", що складається у втраті деяких властивостей, характерних для об'єднюються суб'єктів. Наприклад, використання певних технологій в сільськогосподарському виробництві обмежує можливості використання трудового і матеріально-технічного компонентів. У силу цього необхідно враховувати, що інтеграційні процеси не повинні пригнічувати корисні властивості інтегрованих підсистем.

Література:

1. Діброва А.Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: автореф. дис. на здобуття вчен. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.03 — еко-

номіка та управління національним господарством / А.Д. Діброва. — К., 2008. — 40 с.

2. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери / О.М. Могильний. — Ужгород: ІВА, 2005. — 400 с.

3. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закону України, затверджений Верховною Радою УРСР за № 400-XII від 17 жовт. 1990 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/250-17> <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/400-12>

4. Гатаулин А.М. О системном подходе к оценке экономической эффективности в АПК / А.М. Гатаулин // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. — 2006. — № 8. — С. 8—11.

5. Про державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за № 2246-VIII від 07 груд. 2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

6. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України за № 1877-IV від 24 черв. 2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>

7. Чернієнко О.О. Сучасні проблеми державного регулювання ринку цукру / О.О. Чернієнко // Економіка АПК. — 2012. — № 2. — С. 61—65.

8. Румик І.І. Оцінка загроз продовольчої безпеки України / І.І. Румик // Збірник наукових праць "Вчені записки Університету економіки та права "КРОК". — Вип. 32. — Т. 2. — К., ВНЗ "Університет економіки та права "Крок", 2012. — С. 137—143.

References:

1. Dibrova, A.D. (2008), "State regulation of agricultural production", Ph.D. Thesis, Ekonomy, Kyiv, Ukraine.

2. Mohyl'nyj, O. M. (2005), *Rehuliuвання аграрної сфери [Regulation of agrarian sphere]*, IBA, Uzhgorod, Ukraine.

3. Verkhovna Rada of Ukraine (1990), *The Law of Ukraine "On the Ratification of the Protocol on the Accession of Ukraine to the World Trade Organization"*, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/250-17> (Accessed 30 May 2018).

4. Hataulyn, A.M. (2006), "About the system approach to the evaluation of economic efficiency in the agroindustrial complex", *Ekonomika sel'skoxoziajstvennykh y pererabatyvaiuschykh predpriatyj*, vol. 8, pp. 8—11.

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), *The Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2018"*, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (Accessed 30 May 2018).

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2004), *The Law of Ukraine "On State Support for Agriculture in Ukraine"*, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (Accessed 30 May 2018).

7. Cherniienko, O.O. (2012), "Modern problems of state regulation of sugar market", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 61—65.

8. Rumyk, I.I. (2012), "Estimation of threats to Ukraine's food security", *Zbirnyk naukovykh prats' Vcheni zapysky Universytetu ekonomiky ta prava*, vol. 32, no. 2, pp. 137—143.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2019 р.